ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TR□ỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHỆ THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG

VŨ NGỌC HÀ

NGHIÊN CỨU MỘT SỐ KỸ THUẬT GIẢI BÀI TOÁN HÀNG ĐỢI VÀ ỨNG DỤNG MÔ PHỎNG HỆ THỐNG GIAO DỊCH NGÂN HÀNG

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC MÁY TÍNH

THÁI NGUYÊN – 2014

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHỆ THÔNG TIN VÀ TRUYỀN THÔNG

VŨ NGỌC HÀ

NGHIÊN CỨU MỘT SỐ KỸ THUẬT GIẢI BÀI TOÁN HÀNG ĐỢI VÀ ỨNG DỤNG MÔ PHỎNG HỆ THỐNG GIAO DỊCH NGÂN HÀNG

Chuyên ngành: Khoa học máy tính
Mã số: 60 48 01 01

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC MÁY TÍNH

Người hướng dẫn khoa học:
TS. Lê Quang Minh

THÁI NGUYÊN - 2014

LỜI CẢM ƠN

Trước hết, tôi vô cùng biết ơn sâu sắc đến Tiến sĩ Lê Quang Minh, người thầy đã trực tiếp dành nhiều thời gian tận tình hướng dẫn, cung cấp những thông tin, tài liệu quý báu giúp đỡ tôi hoàn thành bản luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban lãnh đạo Trường Đại học Công nghệ thông tin và Truyền thông - Đại học Thái Nguyên và các giảng viên đã tạo nhiều điều kiện giúp tôi hoàn thành luận văn này.

Tôi cũng xin gửi lời cảm ơn tới các bạn trong tập thể lớp Cao học khoá 11A, ngành Khoa học máy tính đã ủng hộ, khuyến khích tôi trong suốt quá trình học tập.

Sau cùng tôi xin bày tỏ lòng biết ơn đến người thân, cùng bạn bè, đồng nghiệp cơ quan và gia đình, những người luôn cổ vũ động viên tôi hoàn thành bản luận văn tốt nghiệp Thạc sĩ này.

Thái Nguyên, ngày 26 tháng 5 năm 2014

HỌC VIÊN

Vũ Ngọc Hà

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN ..... **Error! Bookmark not defined.**
LỜI CẢM ƠN iv
MỤC LỤC v
DANH MỤC CÁC KÍ HIỆU VÀ CHỮ VIẾT TẮT viii
DANH MỤC CÁC BẢNG ix
DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ, ĐỒ THI x
MỞ ĐẦU 1
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN VỀ HỆ THỐNG HÀNG ĐỢI 3
1.1. Vai trò của hệ thống hàng đợi. 3
1.1.1. Giới thiệu 3
1.1.2. Các thành phần cơ bản 3
1.2. Hệ thống hàng đợi. 4
1.2.1. Mô tả hệ thống hàng đợi. 4
1.2.2. Mô hình hóa một hệ thống hàng đợi 6
1.3. Các yếu tố của hệ thống hàng đợi 8
1.3.1. Dòng yêu cầu đầu vào 8
1.3.2. Hàng đợi 10
1.3.3. Kênh phục vụ 10
1.3.4. Dòng yêu cầu đầu ra 11
1.3.5. Các quy luật hoạt động của hệ thống phục vụ 11
1.4. Trạng thái hệ thống phục vụ 13
1.4.1. Định nghĩa 13
1.4.2. Quá trình thay đổi trạng thái của hệ thống phục vụ 13
1.4.3. Sơ đồ trạng thái 14
1.4.4. Qui tắc thiết lập hệ phương trình trạng thái 14
CHƯƠNG 2: MỘT SỐ KỸ THUẬT GIẢI BÀI TOÁN HÀNG ĐỢI 17

2.1. Một số kỹ thuật giải bài toán hàng đợi cơ bản 17
2.1.1. Kỹ thuật hàng đợi cổ điển với mô hình M/M/1 17
2.1.2. Kỹ thuật hàng đợi với mô hình M/M/1/K 21
2.1.3. Kỹ thuật hàng đợi với mô hình M/M/m 24
2.1.4. Kỹ thuật hàng đợi với mô hình M/M/m/K 26
2.2. Quy trình chung của việc phân tích hệ thống hàng đợi 34
2.3. Các bước giải bài toán hàng đợi dựa trên Petri Nets 36
2.4. Công cụ mô phỏng bài toán hàng đợi 37
2.4.1. Công cụ mô phỏng 37
2.4.2. Các thành phần cơ bản 38
2.4.3. Mô tả toán học 39
2.4.4. Một số thuộc tính 40
2.5. So sánh một số công cụ của Petri Nets 42
2.6. Các lĩnh vực hoạt động của Petri Nets 44
2.7. Các bước tạo một mô phỏng trên TNET 45
CHƯƠNG 3: SỬ DỤNG PETRI NETS TRONG BÀI TOÁN MÔ PHỎNG HỆ THỐNG PHỤC VỤ GIAO DỊCH NGÂN HÀNG 47
3.1. Thiết lập bài toán hàng đợi không ưu tiên 47
3.2. Phân tích bài toán hàng đợi 48
3.2.1. Phân tích các yêu cầu của bài toán 48
3.2.2. Phân tích kết quả của bài toán bằng lý thuyết hàng đợi 50
3.3. Ứng dụng Petri Nets mô phỏng bài toán hệ thống giao dịch ngân hàng 51
3.3.1 Mô hình Petri Nets 51
3.3.2. Kết quả chạy của mô hình F-nets 56
3.4. So sánh, đánh giá các kết quả mô phỏng 61
3.4.1. So sánh theo sự phân bố hàm Input, output 61
3.4.2. So sánh theo thời gian 71
KẾT LUẬN 74

TÀI LIỆU THAM KHẢO 75

DANH MỤC CÁC KÍ HIỆU VÀ CHỮ VIẾT TẮT

Ký hiệu	Tiếng Anh	Giải thích theo tiếng Việt
CEC	Current Event Chain	Chuỗi sự kiện hiện tại
FEC	Future Event Chain	Chuỗi sự kiện tương lai
P/T net	Place/ Transition Network	Một loại ngôn ngữ mô tả toán học, dựa trên lý thuyết về tập hợp
PLUS	Programming Language Under Simulation	Ngôn ngữ chương trình dựa trên mô phỏng
SNA	System Numeric Attribute	Thuộc tính số hệ thống
PN	Petri Nets	Mạng Petri
SPN	Stichastic Petri Nets	Các mạng Petri ngẫu nhiên

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 1.1: Các yếu tố cấu thành một hệ thống hàng đợi.....5
Bảng 1.2: Các tham số đặc trưng trong hệ thống hàng đợi.....7
Bảng 1.3: Một số phương pháp phục vụ áp dụng trong lý thuyết hàng đợi 12
Bảng 2.1. Các tham số đặc trưng trong hệ thống hàng đợi..... 28
Bảng 2.2: Các thành phần trong kí hiệu Kendall..... 29
Bảng 2.3: Một số phân phối xác suất liên quan đến A và B trong mô tả Kendall30
Bảng 2.4: So sánh một số công cụ Petri Nets 42
Bảng 3.1: Các giá trị tham số đầu vào của t1..... 54
Bảng 3.2: Các giá trị tham số đầu vào của t8..... 55
Bảng 3.3: Các giá trị tham số đầu vào của t5..... 55
Bảng 3.4: Các giá trị tham số đầu vào của t6..... 56
Bảng 3.5: Các giá trị tham số đầu vào của t1..... 58
Bảng 3.6: Các giá trị tham số đầu vào của t5..... 58
Bảng 3.7: Các giá trị tham số đầu vào của t6..... 59
Bảng 3.8: So sánh các kết quả đạt được đối với 2 phương pháp..... 60
Bảng 3.9: Các giá trị tham số đầu vào của t1..... 61
Bảng 3.10: Các giá trị tham số đầu vào của t5..... 62
Bảng 3.11: Các giá trị tham số đầu vào của t6..... 63
Bảng 3.12: Các giá trị tham số đầu vào của t1..... 64
Bảng 3.13: Các giá trị tham số đầu vào của t5..... 64
Bảng 3.14: Các giá trị tham số đầu vào của t6..... 65
Bảng 3.15: Các giá trị tham số đầu vào của t1..... 66
Bảng 3.16: Các giá trị tham số đầu vào của t5..... 67
Bảng 3.17: Các giá trị tham số đầu vào của t6..... 67
Bảng 3.18: Các giá trị tham số đầu vào của t1..... 68
Bảng 3.19: Các giá trị tham số đầu vào của t5..... 69
Bảng 3.20: Các giá trị tham số đầu vào của t6..... 69
Bảng 3.21: So sánh theo phân bố Input, Output (t1)..... 70
Bảng 3.22: So sánh theo phân bố Input, Output (t5)..... 70
Bảng 3.23: So sánh theo phân bố Input, Output (t6)..... 71
Bảng 3.24: Bảng so sánh thời gian mô phỏng..... 72

DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ, ĐỒ THỊ

Hình 1.1: Các thành phần cơ bản của một hàng đợi....4
Hình 1.2: Mô hình cơ bản của hệ thống hàng đợi (hay hệ thống phục vụ....4
đám đông)....4
Hình 1.3: Mô hình hóa các yếu tố của một hệ thống hàng đợi....6
Hình 1.4: Sơ đồ trạng thái của hệ thống phục vụ 14
Hình 2.1: Mô hình hàng đợi M/M/1.... 17
Hình 2.2: Sơ đồ tốc độ chuyển trạng thái.... 18
Hình 2.3a: Petri Nets mô phỏng hàng đợi M/M/1.... 20
Hình 2.3b: Petri Nets mô phỏng hàng đợi M/M/1 20
Hình 2.4: Đồ thị reachability tương ứng mạng Petri trong hình 2.3a.... 21
Hình 2.5: Mô hình hệ thống M/M/1/K.... 22
Hình 2.6: Sơ đồ tốc độ chuyển trạng thái hệ thống M/M/1/K.... 22
Hình 2.7: Petri Nets mô phỏng hàng đợi M/M/1/K 24
Hình 2.8: Mô hình hệ thống M/M/m.... 25
Hình 2.9: Sơ đồ tốc độ chuyển trạng thái hệ thống M/M/m.... 25
Hình 2.10: Kí hiệu biểu đồ thời gian cho các hàng đợi (một kênh phục vụ).... 26
Hình 2.11: Các khách hàng đến và rời khỏi hệ thống.... 27
Hình 2.12: Mô hình hệ thống M/M/m/K 32
Hình 2.13: Petri Nets mô phỏng hàng đợi M/M/m/K.... 34
Hình 2.14: Lưu đồ quy trình chung của việc phân tích hệ thống hàng đợi.... 35
Hình 2.15: Lưu đồ giải bài toán hàng đợi dựa trên Petri Nets.... 36
Hình 2.16: Ví dụ về Petri-net.... 38
Hình 2.17: Minh họa tính tiếp cận của Petri Nets.... 41
Hình 2.18: Minh họa tính bất tử của Petri Nets.... 41
Hình 2.19: Minh họa tính không có đường bao giới hạn của Petri-net.... 41
Hình 2.20: Minh họa tính bảo thủ của Petri Nets.... 42
Hình 3.1: Hình minh họa bài toán giao dịch ngân hàng.... 48